

דן אלון

”יותר ממטען אחד”

הלובי מקום לאמנות

”אני הולך עם הבן שלי להורים”, כותב האמן דן אלון, ”אנחנו צועדים בדרך המובילה מהגן לבית שלהם. בדרך אני מקבל הודעה שאבא שלי ’התנפח שוב’. זאת התנפחות שחוזרת לפעמים והיא תוצאה של הכשת נחש שאירעה במרוקו בשנות ה-50. אני מגיע לביתם עם הדבר היחיד שמסייע למצב הרפואי שלו – קרח”. את הטרומה שעבר אביו של אלון בילדותו הוא קושר לזיכרון כואב אחר של הוריו – הלידה המוקדמת שלו: ”... על השולחן אני מוצא מכתב, שאומר כי חקירת האירוע שבו אחות במחלקת פגים מצולמת עם הפג (אני) באופן לא ראוי הבשילה כעת לכתב אישום”.

”סינדרום האבות הקדומים”, מושג שטבעה הפסיכולוגית הצרפתייה אנסלין שוצנברגר, מעסיק את אלון. המושג מצביע על דפוסים בלתי-נראים העוברים במשפחה מדור לדור: טראומות, פחדים, סודות, וגם אמונות ומחוות הנמסרות בלי מילים. על פי שוצנברגר, כל אדם נושא עימו ”מטען” משפחתי, לעיתים קדום ממנו בעשרות שנים, וכזה שמעולם לא סופר בקול. אילנות היוחסין שהיא מבקשת לשרטט אינם רק כלי תיעוד גנאלוגי, אלא כלי פסיכולוגי החושף חיבורים נסתרים – צירופי תאריכים, תאונות שחוזרות על עצמן, דפוסים שתיקה, מחלות מסתוריות ועוד; כולם רמזים לכך שהעבר ממשיך לתת ביטוי בהווה באמצעות הגוף, המחשבה וההתנהגות.

השם הדו-משמעי של תערוכת היחיד של דן אלון – שמלחים את המטען הגנטי עם מטען נפץ – מבטא את הניסיון של האמן לבחון כיצד אירועים טראומטיים של בני המשפחה שבים ומקבלים ביטוי בדורות הבאים. אלון מזמין את הצופה להתחקות אחר כמה צירים משפחתיים, שבהם הטרומה היא הסוכנת העיקרית שמקדמת את העלילה.

בתערוכה מוצגים ציורים על נייר בדיו שחור ושתי עבודות סאונד – באחת נשמעים קולות שהוקלטו ב-2001, זמן קצר אחרי פיגוע בנתניה, כשאלון היה בדרכו למבחן בגרות; האחרת מדמה מענה אוטומטי ממעבדה המוסר מידע על אודות שינויים גנטיים של מטופל. ההצבה בחלל כוללת ריהוט המזכיר חדר קבלה של מרפאה או מקום ציבורי אחר, ועל הקיר מוצגים שאלוני איסוף נתונים של מחלות תורשתיות, שהוריו של אלון השיבו עליהם.

הציורים מתארים מצבים מתולדות המשפחות של אלון – מצד אביו ומצד אימו. באחד מהם נחש ארסי מכיש את אביו של אלון, שמעון בן השבע, בחמאם ”מולאי יעקוב” בשנת 1957 במרוקו, כאשר כלב קטן של אחד הגברים שנכחו במקום קפץ להגן על הילד והציל את חייו. ציור אחר מציג סצנה מלייפציג, 1933, המתארת קצין נאצי

חוטף באלימות ניירות של הסבא רבא של אלון, יחזקאל - הרחובות ריקים ורק קצין אס אס צעיר מכה אדם מבוגר שניסה להתנגד. בציור נוסף אלון מתואר כתלמיד תיכון בנתניה ב-2001, שבורח מאוטובוס שהתפוצץ כמה רגעים אחרי שיצא ממנו. האדמה רועדת, האוויר מלא עשן, וראש כרות מוטל על האדמה.

רבים מהציורים תלויים כמעין מפה המאפשרת חיבורים והקשרים מסועפים, לעיתים מבוססי-מציאות ולעיתים בדויים. אלון מפרק ומרכיב מחדש את הסיפורים, כך שבכל קבוצת ציורים יש ייצוג לכמה קווי עלילה המתכנסים סביב בסיס גאוגרפי מסוים, כמו כפר ידידיה, נתניה וחדרה, או על יסוד קשרים נרטיביים, כמו לידת האמן ולידת בנו.

אלון משרטט בציוריו שני צירי עלילה: אחד מתחיל בסבא-רבא שלו מצד אימו, שחי בלייפציג בגרמניה בשנות ה-30 של המאה ה-20; והאחר ראשיתו בסבו מצד אביו, שחי במרוקו בשנות ה-50. הסבא-רבא של אלון מצד אימו, יחזקאל קסל, נרצח בידי הנאצים. הפחד לחלל לדורות הבאים, והצטרף לטראומה נוספת של אימו של אלון, שנובעת מאירוע שחוותה כחיילת במלחמת ששת הימים, כשהגיעה לכפר ידידיה וראתה את כל פרות המשק שחוטות. כאישה צעירה עברה האם תקיפה של שכן, והטראומה הקשה מכולן הייתה כשבנה היחיד נולד זמן רב לפני המועד בעקבות מחלה שסבלה ממנה, מצב שהעמיד בסכנת חיים אותה ואת התינוק הפג.

ציר עלילה אחר מוצג בסדרת הציורים, אותה מכנה אלון "חמאם מולאי יעקוב מרוקו של 1954", שנסבה על אודות סבו מצד אביו (סלומון אלון). הסבא סבל מדיכאון בעקבות הכשת נחש, שגרמה לבנו למחלה אוטואימונית: אלרגיה המופיעה כהתנפחות במקומות שונים בגוף לאורך החיים. האירוע הקונקרטי הפך למטפורה משפחתית: כל דבר יכול להכיש, כל קרקע יכולה להתפורר.

אל הטראומות האלה מצטרפים הפיגועים בישראל של שנות ה-90, שהותירו גם את האמן בתגובתיות יתר לכל רחש, המועברת ממנו לבנו הרך מיכאל. האירועים הטראומטיים, שכל אחד מבני המשפחה חווה, השתלבו בטראומות הישנות של המשפחה ויצרו שכבות פחד חדשות. עתה, כאב לתינוק, האמן מגלה איך גופו שלו חוזר ומתכווץ גם כשאינן לכך סיבה מיידית. הוא נבהל מצפצוף חד, נועל חלונות, בודק מרחקים וכדומה. טקסט הצוואה של אלון מתאר את הירושה של האמן לדורות שיבואו אחריו. לפי שוצנברגר, לא רק החוויה האישית עוברת מדור לדור, אלא גם הרטט המצטבר של הדורות.

אורית מור

דצמבר 2025

THE הלוּבִי
LOBBY מקום
ART SPACE לאמנות